

բօնեցոյն համար կ'ըսէ « Սա երբեք զխաղն
ի կողմանս արեւելից ... որ ցայն ժամա-
նակս չէր ցրտեալ ընդ տշխարհս. սա եկեալ
գրեաց և ուսոյց բազմաց »։ Այս վկայու-
թիւնը թէեւ կը ճանչնան թէ՛ Տնտեսեան
և թէ՛ Մկրտչեան, բայց առանց հասկնա-
լու խաչատուր կ'ապրէր ժի դարու վեր-
ջերը, ըսել է մինչեւ այդ ատեն Հայա-
ստանի մէջ խազ չկար։ Այս ատենները՝
ինչպէս Մատենադրութեան պատմութիւնը
կը վկայէ՝ Արեւելեան վարդապետները կի-
րիկիս կ'երթային և անոնց գիտական նու-
րութիւնները Արեւելք կը փոխադրէին. և
խաչատուր ալ կ'երթայ կիրիկիս և խա-
զերով՝ իր Հաղարծին վանքը կը դառնայ։

Ահա ուրեմն այս վկայութիւնը կը հաս-
տատէ թէ խազը Հայաստան մտաւ կիրի-
կիայէն. բայց ռուսից և եւրոպիայի կիրիկի-
ական պատմութեան հետաքննիչը
գիտեն որ Հայք Եւրոպայի հետ սերտ յար-
ընչութիւն ունեցան Ռուսիոյ հարստու-
թենքի ի վեր, խաչակրաց օրով սկսեալ.
և մենք այդ շրջանին մէջ շատ բան փոխ
առինք լատիններէն կամ Եւրոպայէն. և
ո՛չ ոք պիտի կարենայ երևան հանել խա-
զերով Շարական մը այդ շրջանէն առաջ.
ուրեմն պէտք ենք ընդունիլ որ այդ ժա-
մանակ (ժի դարու մէջ) մտաւ խազը Լա-
տիններէն։

Եւ ասոր ամենամեծ ապացոյց մ'է այն
նամանքները՝ թէ՛ ձեւերու և թէ՛ սկզբունք-
ներու՝ որ կան հայկական և լատինական
(Գրիգորեան) խազերու մէջ, և զայս ար-
դէն ցըցուց « Բազմավէպ »-ի Շարականաց
խազից ուսումնասիրողը՝, դէմ առ դէմ
դնելով թէ՛ լատին և թէ՛ հայ խազերը և
բացատրելով անոնց զօրութիւնը։

1. Տես Բազմ. 1900, էջ 546-7։ Այս գիտութեան
դիւրսութիւն պիտի ընտելէ հայկական շարականաց եղա-
նակները կենդանացնելու, և աւելի՛ ընտելէ եղանակներ
երևան պիտի ճանէ. ինչ որ յարժեք յօղուածով պիտի
ցուցնենք օրինակներով։

2. Բազմավէպի Շարականաց խազից Ուսումնասի-
րողն՝ Գրիգորեան խազերու մասին առաջնորդ ունեցած
է Հ. Յովսէփ Աթիէ բնիզդիկեան կրօնաւորին բազմա-
հմուտ գիրքը։

Բաց ի այս նմանութենէն՝ լատինաց քով
եւս կան Չորս-Չայները և Չորս-Կոզմերը,
ինչ որ մեր քով. լատինք եւս շարականաց
սկիզբը սաղմոսի տուն մը ունին՝ ինչպէս
որ մենք « Ռոհնեցուք զՏէր... Մեծացուցէ
անձն իմ զՏէր », և այլն։

Անոնք որ կը համարին թէ մեր խազե-
րը Յոյներէն առած ենք՝ կ'երեւայ կամ
մեր խազերը չեն ճանչնար և կամ յու-
նական խազերը և անոնց օրէնքները, որ բո-
լորովին կը տարբերին հայկականէն. և դեռ
եթէ կը յամառին պնդել իրենց սովորա-
կան կարծիքը, պիտի պահանջեն իրենցմէ
ցուցակ մը՝ ուր դէմ առ դէմ դրուած ըլ-
լան յունական և հայկական խազերն ի-
րենց բացատրութեամբ, որ այնքան նմա-
նութիւն ունենան իրարու հետ՝ որքան որ
ունին լատինական՝ և հայկական խազերը՝
վերոյիշեալ Յուցակին մէջ ի « Բազմա-
վէպ » Հանդիսի, 1900, յէջ 547։

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՆՅԱՆ

Հ Ե Ղ Ո Ւ Կ Դ Ս Մ Ք Ա Ն

Վաղաժողով երբորս յիշատակին։

Միմիջեւ ծովում եղբ կեցած — կէս դիւթուած,
պը դիտէի ալիքներում — ամղադրում
Դէպ իմ կողմը թաւալելով — յուզմունքով
փըշտիլը ոտքին առջիւ — յարասել,
Մըտածեցի թէ ո՞վ արդեօք — իր մըտք
դ'ամբըմէ թէ երկիմբի տակ — կապուտակ,
Աղի ջուրի այս կոյտմ ամհում — շատերում
Գերեզմամ է եղած յամկարծ — մոռցուած ...
Եւ այդ պահում՝ հղօրօս Բամակ — յիշատակ
Արթըմնալով մըտքիս մէջ՝ ուր — միշտ մաքուր
Եւ անդարտ մըմացած էր — իր սուրբ սէր,
Մոսկուտով մը դէմքս մէկ դի — դարծուցի,
Այդ ծովէմ խօլ և մեծգաւոր, — որ ամոր
Նուիրական մարմնիմ ալ — սիրահալ,
Գերեզմամը եղած էր լայն, — զլիթական ...

« Ս Ի Կ Ք Ս »